

Memorijalni centar Lipa Pamti

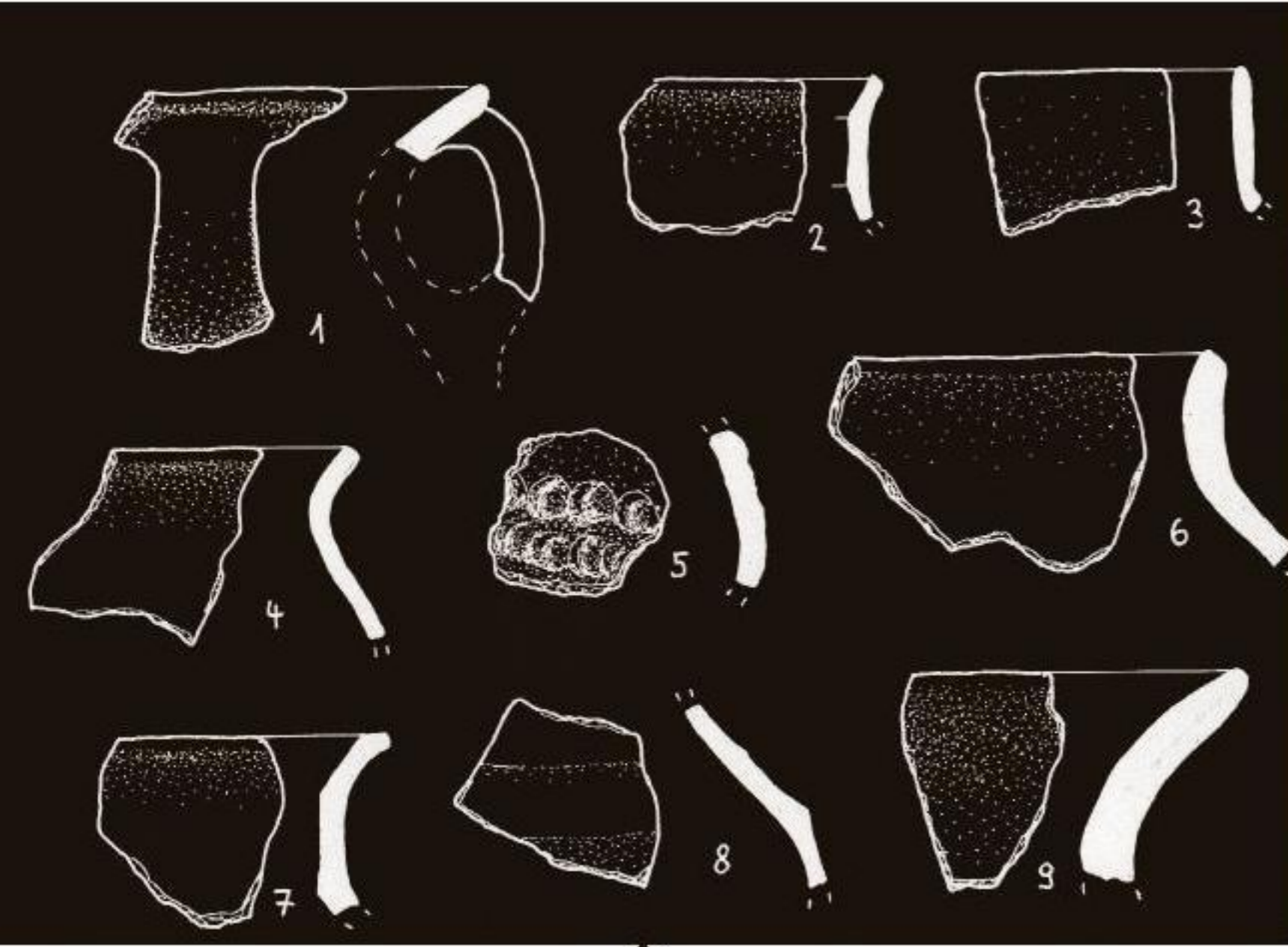

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

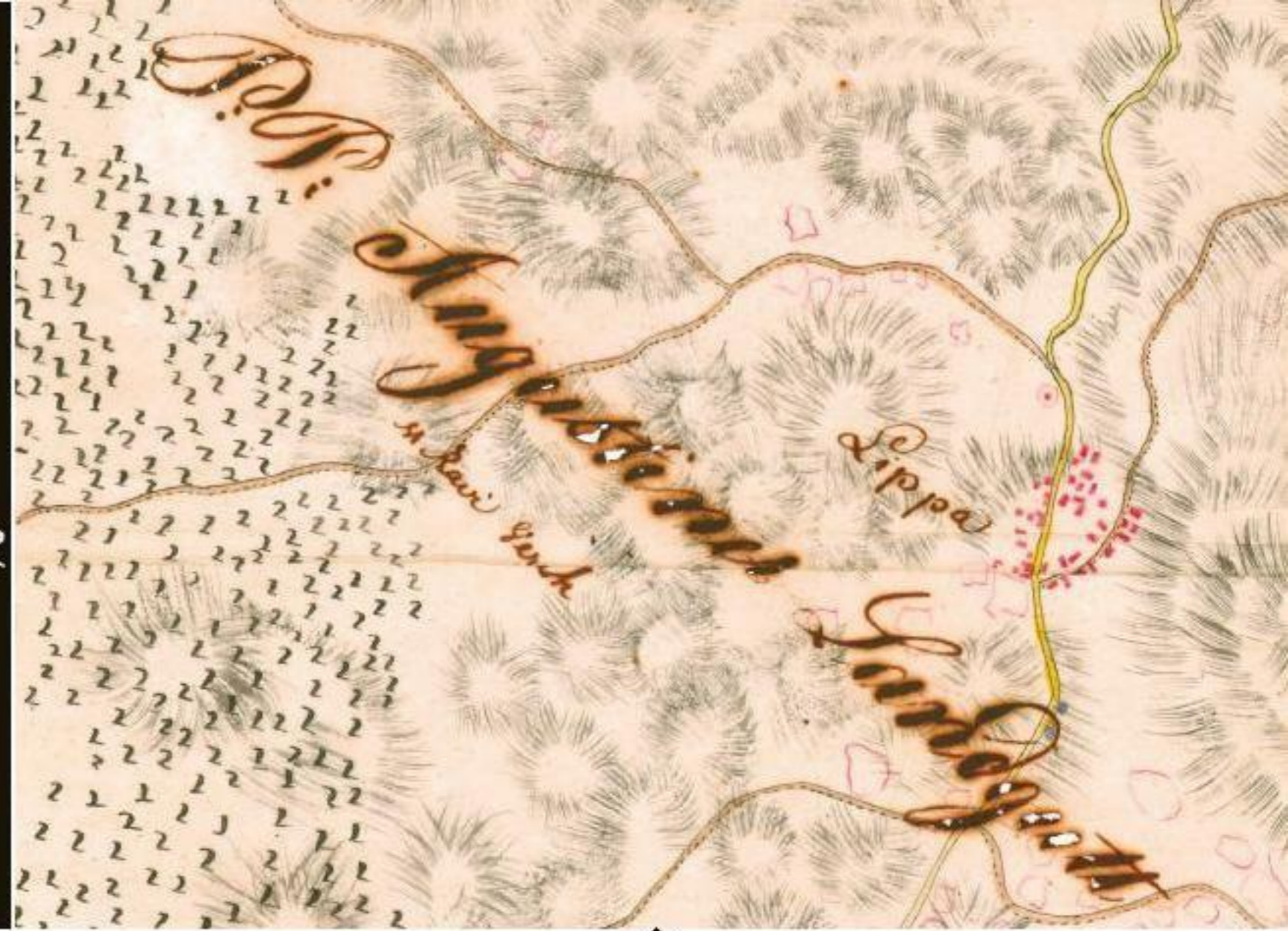
Memorijalni centar Lipa pamti otvoren je u travnju 2015. godine na mjestu starog Spomen muzeja koji je u Lipi djelovao od 1968. do 1989. godine. Obnavljanjem muzeja obnavlja se i memorija na teško povijesno nasljeđe Lipe koja je 30. travnja 1944. godine, u svega nekoliko sati, izgubila 269 svojih stanovnika, većinom starce, žene i djecu. Zločin su počinili nacisti i fašisti u sklopu ofenzive *Braunschweig*, akcije čišćenja terena od partizanskih „bandi“. Ubijanje civilnog stanovništva popraćeno je krađom njihove imovine, a potom i paleži većine stambenih i gospodarskih objekata. Kraj Drugog svjetskog rata Lipa dočekuje na koljenima a preživjeli Lipjani nemaju domova kojima se mogu vratiti. Započinje duga i mukotrpa obnova mjesta te nastavak života obilježen osjećajem gubitka. Danas Lipa živi i pamti.

Muzejski postav Memorijalnog centra Lipa pamti interpretira povijest Drugog svjetskog rata na području Liburnijskog krasa koje, pored Lipe, obuhvaća mjesta Pasjak, Rupu, Šapjane i Brdce. Memorijalna baština Drugog svjetskog rata nadopunjena je pregledom kontinuiteta života na ovim prostorima, od prapovijesti do danas, pri čemu je poseban naglasak stavljen na kulturno-povijesnu baštinu Lipe prije, ali i nakon samog stradanja. U zbiru baštinskih karakteristika ovog kraja, stradanje 30. travnja 1944. sagledano je u širem kontekstu, kao jedna u nizu odrednica identiteta vitalne i potentne zajednice Lipjana.

Tragove prvih stanovnika Liburnijskog krasa, Liburna i potom Rimljana, pratimo na arheološkim nalazištima gradina (Pasjak, Šapjane) i špilja (Loza 1 i Loza 2). Pretpovijesne i antičke keramičke ulomke, kao svjedočanstva privatnog života prvih stanovnika, upotpunjuju i tragovi veoma aktivne javne djelatnosti. Antička cesta Via Publica prolazila je upravo ovim područjem kao najkraća poveznica Tarsatice (Rijeka) i Akvileje dok se u njenoj neposrednoj blizini uzdizao *Liburnijski limes*, sistem obrambenih zidina koji je antičku provinciju Italiju štitió od provala barbara.

Jedan od najranijih zapisa imena sela Lipa datiran je 21. travnja 1429. godine ispravom u kojoj Hugon Devinski, feudalni gospodar Lipe, augustinskom samostanu u Rijeci potvrđuje pravo na crkvenu desetinu i uživanje zemljišta u Lipi. Na karti s početka 18. stoljeća Lipa i dalje pripada augustinskom posjedu, a kroz nju prolazi i glavna prometnica koja Rijeku povezuje s Trstom.

Živjeti na Liburnijskom krasu oduvijek je značilo živjeti uz granicu. Stanovnici Krasa razvili su specifični identitet i način života uslijed svog smještaja na geografskoj razmeđi Istre, Primorja i kontinentalnog zaleđa, na raskrižju ključnih prometnih pravaca između Rijeke, Trsta i Ljubljane te uz granicu brojnih povijesnih država. Svoje mrtve tradicionalno pokapaju na slovenskom groblju u susjednim Jelšanama pa za sebe kažu da su živi Hrvati, a mrtvi Slovenci. Također, svima koje zanima poručuju: „Nismo Ćići ni Brkini, mi smo jušto na kunfine!“

Smještena na važnim cestovnim pravcima, Lipa među prvima dobiva poštansku postaju, otvorenu 1756. godine u zgradi današnjeg Memorijalnog centra. Lipa tada ima 12 zaprežnih konja i dvije kočije kojima se obavlja transport pošte i putnika. Godine 1885. u istoj se zgradi otvara pučka škola, zaslugom Ivana Kalčića Barele, uglednog Lipajskog dobrotvora.

Raspadom Austro-ugarske monarhije područje Liburnijskog krasa 1919. potpada pod Kraljevinu Italiju u čijem sastavu dočekuje i početak Drugog svjetskog rata. Kapitulacijom Italije u rujnu 1943., Nijemci uspostavljaju kontrolu nad terenom te provode akcije njegova čišćenja od partizana. General 97. njemačkog korpusa Ludwig Kübler 24.02.1944. donosi naredbu s *Deset zapovjedi* u kojima, među ostalim, navodi sljedeće: *U borbi je ispravno i nužno sve ono što dovodi do uspjeha. Pokrit ću vlastitom odgovornošću svaki postupak koji je poduzet u skladu s ovim načelom. Tko dragovoljno potpomaže partizane, zaslužuje smrt i mora biti eliminiran.* Svrstavši se na stranu partizana, Lipa te čitav prostor Liburnijskog krasa, starci, žene i djeca, postaju metom okupatora.

Tijekom pohoda na Lipu, zločinci fotografskim aparatom dokumentiraju svoje postupke: ubojstva civilnog stanovništva, krađu stoke i imovine te palež čitavog sela. Fotografije su sačuvane slučajno. Jedan od njemačkih vojnika odnio je film na razvijanje u fotografsku radnju Marož u Ilirskoj Bistrici. Sestra vlasnika radnje kradomice je razvila duplikate te ih, po završetku rata, izložila u izlog ne bi li tko od prolaznika prepoznao mjesto stradanja. Ubrzo je na fotografijama prepoznata Lipa.

Preživjeli Lipjani, njih stotinjak, koji su 30. travnja 1944. bili u partizanima, internirani u logorima, sa stokom na ispaši ili odsutni poslom, počinju s obnovom svojih obitelji i domova. Godine 1945. u bivšoj talijanskoj kasarni, tada jedinom objektu pod krovom, rodio se Branko Afrić, prvo poslijeratno dijete. Intenzivnija obnova mjesta započinje 1965. godine prošlog stoljeća osnivanjem Fonda za obnovu Lipe. Godinu dana nakon, Lipa je zaštićena kao kulturno dobro u kategoriji memorijalnog mjesta. Svake se godine, na dan stradanja, u Lipi održava manifestacija *Lipa pamti*.

Memorijalni centar Lipa Pamti

A Lipa 35, 51 214 Šapjane
T + 385 (51) 732 239
E lipapamti@ppmhp.hr
W lipapamti.ppmhp.hr

uto - sub 10.00 do 17.00 sati
ned 10.00 do 14.00 sati
pon zatvoreno

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

A Muzejski trg 1, 51 000 Rijeka
T + 385 (51) 21 35 78, 55 36 66
E uprava@ppmhp.hr, info@ppmhp.hr
W www.ppmhp.hr

IMPRESSUM

Izdavač Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
Za izdavača Tea Perinčić
Autor teksta Vana Gović
Prijevod Vedrana Starčević
Fotografije Robert Leš i arhiva Memorijalnog centra *Lipa pamti*
Oblikovanje Damir Gamulin
Tisak Zambelli d.o.o.
Naklada 2000
PPMHP, Rijeka, 2015.

Memorijalni centar Lipa pamti dislocirana je zbirka Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Otvaranje Centra financirano je sredstvima Općine Matulji, Primorsko-goranske županije te Ministarstva kulture Republike Hrvatske.